

Wageningen als epicentrum van de landschapsarchitectuur

Ashok Bhalotra roept op tot publiek debat

Landschapopleidingen moeten meer passie voor het vak overbrengen en niet alleen harde wetenschap bedrijven. Dat stelt Ashok Bhalotra, architect, stedenbouwkundige en directeur van KuiperCompagnons. Een gesprek over de doctrine van het structuurdenken, de onmisbare complexiteit van het landschap en de gewenste rol van de Wageningse landschapsarchitectuur. “Het wordt tijd dat Wageningse weer het voortouw neemt.”

Mark Hendriks

Journalist

info@tekstlandschap.nl

Bart Wubben

dS+V/Gemeente Rotterdam

mail@bartwubben.nl

Als het gaat over het ontwerp van stad en land zitten we in Nederland al jaren gevangen in structuren. Terwijl in de muziek, de film, de poëzie en zelfs de architectuur afstand wordt genomen van het structuralisme, blijven stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten er koppig aan vasthouden. En waarom? Structuralisme is een doodoener. Alles moet met elkaar kloppen en er is geen ruimte voor verleiding of dissonantie. De prachtigste muziekstukken ontstaan door dissonanten, door stiltes. Maar een dissonant in het landschap of in de stedenbouw mag niet. Een boom in een

weids landschap tast volgens landschapsarchitecten de openheid aan. Ik denk dan: het doorbreken van die openheid benadrukt het juist. Ik twijfel sterk aan de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), een van de grootste structuralistische opgaven van dit moment. Een concept dat zo afhankelijk is van structuren, valt in duigen wanneer een enkele schakel afwijkt of ontbreekt.

Ik zie het landschap als een viool: prachtig gemaakt, volgens de regels, de juiste houtsoort, de spanning van de snaren, tot en met de laatste millimeter uitgekend. Maar dat maakt nog geen muziek.

Aanraking geeft klanken en je moet een goede 'stoorzender' zijn, wil er fraaie muziek klinken.

In dit werkveld probeer ik, tussen de structuren door, andere klanken toe te voegen. Ontwerpen is voor mij de omgeving eigen maken. Ik word de omgeving en neem de kleur aan van het landschap. Gelijktijdig voeg ik mijn eigen kleur toe. Ik accepteer alle mogelijkheden en wijs niets op voorhand af. Het programma van de samenleving is weliswaar een belangrijke onderlegger, maar zeker niet heilig. Ik ben een kameleon en een smokkelaar. Dat zou iedereen moeten zijn die zich bezig houdt met de inrichting van het landschap. Smokkel vanuit je idealen andere programma's binnen. Fantaseer, zet zaken naar je hand en laat het plan spreken.

Dit vereist een actieve opstelling. Te vaak leunen stedenbouwers, planologen en landschapsarchitecten op uitgemolken analyses. Ze definiëren enkele lagen, leggen die over elkaar heen en voilà: het ontwerp. Als een konijn uit een hoge hoed, maar het konijn is wel dood.

We ontkennen de complexiteit van het landschap. Terwijl die complexiteit juist de basis voor ieder ontwerp moet zijn. Maar we lopen er liever omheen of trachten de complexiteit behapbaar te maken. We halen het landschap uit elkaar in lagen of functies tot een simpel beeld overblijft, een beeld dat we begrijpen. Maar als we tijdens het ontwerp het landschap weer in elkaar zetten, lukt het niemand de juiste combinatie te vinden. We zijn dan als een kind die zijn fiets uit elkaar haalt, maar bij het monteren de plaats van de onderdelen niet meer weet. Dit monteren gebeurt in de hedendaagse landschapsarchitectuur en stedenbouw te vaak met vaktaal en te weinig met gevoel en sensualiteit. Door gebruik te maken van metaforen die ook voor gebruikers te begrijpen zijn, die gevoelens oproepen, kunnen meer lagen worden gecreëerd dan in het landschap zelf te vinden zijn."

Ratio en emotie

"De opleidingen in Nederland zijn mede verantwoordelijk voor dit stramien. Het

landschap wordt hier te vaak vanuit de harde wetenschap benaderd, te rationeel. Dat is inherent aan een ingenieursopleiding en ook niet verkeerd, maar heeft wel het ontstaan van tekortkomingen tot gevolg. Zo krijgen bijvoorbeeld emotionele en psychologische aspecten als perceptie en gevoel weinig aandacht. Het landschap bestaat uit bomen en planten, uit huizen en wegen. Dat is niet enkel rationeel te bevatten. Sociale omstandigheden, vreugde en verdriet steken dwars door deze lagen heen. Ze zijn niet zichtbaar op de kaart, maar bepalen wel in grote mate hoe je het landschap ziet.

Wat ik vooral mis is de passie, zijn de idealen. Inrichten van de ruimte is niet puur vanuit het verstand te verantwoorden. Het gaat om het creëren van leefplekken voor mensen en alles wat daarbij komt kijken. Het ontwerpen van een stadswijk is niet alleen het plaatsen van huisjes. Nee, dan moet je inspelen op alles wat bij die buurt gaat horen: liefde, haat, rijkdom, armoede, ziekte, geheimen, moord.

Wat opleidingen moeten doen, is de ratio combineren met het gevoel. Dus meer aandacht besteden aan niet-meetbare, subjectieve zaken. Dit is overigens een universeel probleem. Over de gehele wereld is er een gebrek, zowel in de praktijk als in de theorie, voor de 'ecologie' van de samenleving. Naar wat ik heb gehoord over de nieuwe Wageningse hoogleraar Jusuck Koh, is zijn aanstelling een stap in de goede richting. Hij kan zorgen voor een nieuwe combinatie. Een combinatie waarin zijn esthetische, filosofische en ecologische benaderingswijze samengaat met de modernistische Wageningse traditie. Gelijktijdigheid is het toverwoord. Én ratio én een esthetisch-filosofische benadering binnen één opleiding. Dat biedt kansen voor de toekomst. Naast esthetica ook ethica."

Ontzag

"Ik begrijp dat dit een schok teweeg brengt. Maar dat is goed. Te lang leunt Wageningen achterover en teert ze op de successen uit de jaren zeventig en tachtig. Er heerst zelfgenoegzaamheid, men is tevreden. Maar de houdbaarheidsdatum van de lagenbe-

nadering en het cascodenken is gepasseerd. Wageningen moet zich herbezinnen op een nieuwe rol in het vakgebied en in de samenleving. Ze moet zich verdiepen in actuele onderwerpen als de toekomst van de landbouw, de waterproblematiek, grote maatschappelijke kwesties waarover veel discussie wordt gevoerd. Wageningen moet zich niet langer afzijdig houden. Twintig jaar geleden was Wageningen het epicentrum van de landschapsarchitectuur in Nederland. Het wordt tijd dat Wageningen weer het voortouw neemt.

En dat kan Wageningen. Het vergt wel een mentaliteitsverandering. Wat het landschap straks nodig heeft zijn geen ontwerpers, maar denkers, landschapsfilosofen. Verdieping en passie zijn de toekomst. Wageningen moet weer het debat aangaan, desnoods op onorthodoxe wijze. Wanneer staat er weer eens hoogleraar op waarvoor iedereen ontzag heeft. Landschapsarchitectuur in Wageningen moet uit de anonimiteit treden. Laat aan de wereld zien dat je bestaat."

Dauwdruppels

"Ik heb in mijn carrière samengewerkt met Wageningse landschapsarchitecten, ook binnen mijn eigen bureau. Hun kracht ligt in het vermogen om op regionale schaal te ontwerpen. Dat leer je nergens anders. Het analytisch vermogen van de Wageningse landschapsarchitect onderscheidt hem van andere landschappers. Maar het is tevens zijn zwakte. Academici analyseren teveel. Zoveel dat zij moeite hebben de complexiteit van het landschap juist in te schatten. Natuurlijk is het goed om een ontwerper bouwstenen en methoden te leren. Maar creëer in de opleiding ook ruimte om die bouwstenen overboord te zetten. De beste gedichten worden geschreven door dichters die de grammatica precies begrijpen. En juist daarom zijn ze grammaticaal onjuist. Dat is het punt waar Wageningse landschapsarchitecten kansen laten liggen. Na een sterke analyse worden te snel conclusies getrokken. Kennelijk begrijpen ze niet goed wat ze in handen hebben, wat ze hebben geanalyseerd.

Een voorbeeld hiervan is een ontwerp

waarin historische elementen zoals de oude loop van een rivier moet terugkomen. Na een analyse van de ontwikkeling van de rivier door de tijd, wordt de meest praktische en minst spectaculaire beslissing genomen. De nieuwe 'oude' rivier moet aan de rand van de stad terugkomen, daar waar deze het laatst lag. Wanneer ontwerpers de complexiteit van het fenomeen rivier beter begrijpen, volgt na de analyse een meer surrealistische benadering, waarbij wordt gekeken waar de rivier op dit moment had kunnen liggen.

Door gebruik te maken van de kennis van landschapsvorming kan een interessant ontwerp ontstaan. Pas als de ontwerper alle bouwstenen van het landschap precies begrijpt kan deze er mee spelen. Dan ontvouwt het zich als een gedicht. Iedere rationeel te verklaren gebeurte-

nis heeft iets van poëtische schoonheid. Dauwdruppels die zich op een blad samen-trekken bijvoorbeeld, terwijl het landschap eromheen langzaam opwarmt na een frisse nacht. Waarna de ontstane druppel zich op elegante wijze van het blad laat vallen en het blad, ontdaan van de last van de druppel, fier omhoog wipt en vol trots zijn kracht toont.

Het zijn deze prachtige gebeurtenissen, die slechts enkele seconden duren en zich overal en iedere dag afspelen, die het landschap kracht geven. Pas als een ontwerper deze subtiliteiten ontdekt en weet hoe het landschap te behandelen, kan een ontwerper zich ontdoen van het juk van het structuralisme en zich als een kameleon en smokkelaar onderscheiden. Celebrate the sensuality of logic and the logic of sensuality.”

”

Summary

According to Ashok Bhalotra, urban designer, architect and director of Kuiper-Compagnons, there is too much science, too much ratio in the Dutch landscaping schools. He misses emotion and passion. Bhalotra wants both: and ratio and aesthetics.

Wageningen needs to change. Wageningen must find a new place in the world of landscape architecture. The school must discuss about relevant problems and make a statement. Show the world that you exist and be an active partner in the debate. The future landscape doesn't need designers, but thinkers, philosophers. Bhalotra believes that they can come from Wageningen.

